

УДК 343.237

О.О. Гриньків,
кандидат юридичних наук,
Державна прикордонна служба України

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ШКОДА В ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Анотація. В статті розглядаються питання кримінально-правової шкоди в оперативно-службовій діяльності Державної прикордонної служби України. Аналізуються різні точки зору вчених щодо поняття «шкода» в кримінально-правовому розумінні. Вивчаються відповідні положення цивільного законодавства. Робиться висновок, що шкода в кримінальному праві — це зміни об'єктивної дійсності, які виникли внаслідок учинення кримінально протиправного діяння та які виражаються в руйнуванні або деформації суспільних відносин, що охороняються законом про кримінальну відповідальність. Кримінально-правове значення шкоди залежить від її соціального змісту, вираженого в інтересах соціуму, які, у свою чергу, формалізовані в законі України про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: кримінально-правова шкода, кримінально-правові збитки, оперативно-службова діяльність, майнова шкода, фізична шкода, моральна шкода.

Постановка проблеми. Сфера кримінально-правового забезпечення оперативно-розшукової діяльності Державної прикордонної служби України (далі — ОРД ДПСУ) спрямована лише на ті соціальні явища, які тим чи іншим чином пов'язані із заподіянням або утриманням від заподіяння шкоди об'єктам, що охороняються законом про кримінальну відповідальність. Саме ці обставини є юридичними фактами, які породжують кримінально-правові відносини. Враховуючи те, що оперативно-розшукова діяльність (далі — ОРД) передбачена чинним законодавством, вона відповідно не може бути протиправною, а, навпаки, є суспільно корисною. Цей фактор засвідчує те, що випадки

вчинення кримінально протиправних деліктів особами, які її здійснюють, до самої такої діяльності мають лише опосередковане відношення. Оскільки вона не передбачає кримінально протиправної поведінки, тому формулювання на кшталт «кримінально протиправні діяння, вчинені під час здійснення оперативно-розшукової діяльності», є невірними. Кримінально караний делікт у сфері, що досліджується нами, можна вчинити лише у разі порушення вимог щодо її проведено.

З огляду на зазначене, питання кваліфікації зловживання службовими особами владою або службовим становищем чи перевищення влади або службових повноважень працівником

правоохоронного органу (ст.ст. 364, 365 Кримінального кодексу України (далі — КК України)), службова недбалість (ст. 367 КК України), розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування (ст. 387 КК України), приховування злочину (ст. 396 КК України) чи вчинення інших кримінально протиправних деліктів проти особи, власності, інтересів державної влади й інтересів державної служби тощо, які, безсумнівно, можуть відбуватися за порушення умов правомірності проведення оперативно-розшукових заходів (далі — ОРЗ), перебувають за межами кримінально-правового забезпечення ОРД ДПСУ.

Наведена аргументація дозволяє визначити межі аналізованого поняття та обґрунтувати їх у дослідженні, що нами виконується. Вони мають місце в ситуаціях утримання від учинення кримінально протиправного делікту, а також суспільних відносинах, що виникають під час здійснення ОРД уповноваженими підрозділами ДПСУ, внаслідок чого заподіюється шкода об'єктам, які охороняються кримінальним правом. Реалізація ж норм кримінального права за таких обставин може відбуватися лише в межах позитивних (запобіжних) кримінально-правових відносин [1, с. 159–173], а також правових відносин, що виникають під час здійснення діянь, які заподіюють правомірну шкоду [2, с. 54–57; 3; 4; 5; 6, с. 324–333] (частина відновлювальних правовідносин).

Стан дослідження проблеми. Різні аспекти оперативно-розшукових, кримінально-правових та кримінально-процесуальних проблем діяльності правоохоронних органів досліджували С.В. Албул, К.В. Антонов, О.М. Бандурка, Б.І. Бараненко, В.О. Біляєв,

В.І. Галаган, В.О. Глушков, М.Л. Грібов, А.А. Гриненко, В.М. Гринчак, О.М. Джужа, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, А.В. Іщенко, М.О. Кисельов, О.В. Кириченко, І.П. Козаченко, О.І. Козаченко, В.В. Колосков, Л.М. Лобойко, А.О. Ляш, С.М. Матвійчук, І.І. Митрофанов, Є.С. Назимко, Д.Й. Никифорчук, С.В. Обшалов, Ю.Ю. Орлов, Н.А. Орловська, В.Л. Ортинський, В.А. Пентегов, М.А. Погорецький, В.В. Половников, Е.В. Рижков, В.Г. Самойлов, І.В. Сервецький, Є.Д. Скулиш, О.П. Снігерьев, М.В. Стащак, В.В. Тищенко, С.І. Халимон, Ю.Е. Черкасов, В.О. Черепанов, М.П. Шилін, І.Р. Шинкаренко, М.Є. Шумило тощо. Питанням діяльності Державної прикордонної служби України в системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України присвятили свої наукові праці В.П. Городнов, В.А. Кириленко, М.М. Литвин, В.М. Серватюк, А.М. Притула, О.М. Шинкарук та інші вчені. Проте, в теорії кримінального права й досі не існує чітко визначеного поняття кримінально-правової шкоди в оперативно-службовій діяльності, ОРД ДПСУ тощо.

Метою статті є пошук методологічних підходів до розуміння складових поняття кримінально-правова шкода в оперативно-службовій (оперативно-розшуковій) діяльності ДПСУ задля визначення меж правомірності її заподіяння.

Виклад основного матеріалу. Доволі поширеними в судовій практиці під час розгляду цивільних і кримінальних проваджень є поняття «шкода» та «збитки». Однак, у значній кількості джерел, у тому числі й наукових, ці поняття тлумачаться по-різному. У кримінальному праві відмінність термінів «шкода» та «збитки» наочно відображена у

нормі ст. 45 КК України, відповідно до якої особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покаялася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду. У Цивільному кодексі України (далі — ЦК України) «шкода» і «збитки» також трактуються неоднозначно. Так, у п. 3 ч. 2 ст. 11 та у ст. 1166 законодавець ототожнює збитки та шкоду, позначаючи їх лише терміном «шкода», у ст.ст. 22 і 23 зазначені терміни розмежовуються, у ст. 1192 — використовується лише термін «збитки», у п. 8 ч. 2 ст. 16 — законодавець вказує на «відшкодування збитків та інших способів відшкодування майнової шкоди» [7]. Варто зауважити, що в українському законодавстві (як в цивільному, господарському, так і кримінальному) визначення розмірів спричиненої шкоди викликає певні непорозуміння, подекуди — помилки в процесуальних рішеннях і, як наслідок, — юридичні спори та зустрічні позови [8, с. 196–200].

М.С. Малейн вважає, що шкода, насамперед — соціальне поняття, невід’ємна ознака будь-якого правопорушення. При цьому наслідки правопорушення можуть мати певний характер: матеріальний та нематеріальний, майновий та немайновий, вимірний та невимірний, відшкодовуваний та невідшкодовуваний. Сукупність негативних наслідків правопорушення і є шкодою [9, с. 89–90]. Помічаємо, що саме цей термін уживається і в Конституції України: «Кожен має право

на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень» (ст. 56).

У процесуальному кримінальному законодавстві також застосовується досліджуваний термін. Зокрема, категорія «шкода» безпосередньо вживається в ст. 27 «Гласність і відкритість судового провадження та повне фіксування технічними засобами судового засідання і процесуальних дій», ст. 42 «Підозрюваний, обвинувачений», ст. 55 «Потерпілий», ст. 56 «Права потерпілого», ст. 61 «Цивільний позивач», ст. 62 «Цивільний відповідач» ст. 91 «Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні», ст. 100 «Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію», ст. 124 «Розподіл процесуальних витрат», ст. 127 «Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому», ст. 128 «Цивільний позов у кримінальному провадженні», ст. 130 «Відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю» тощо Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України).

Поряд з цим, в КПК України зустрічається й термін «збитки». Зокрема, в ст. 472 «Зміст угоди про визнання винуватості» — йдеться про «відшкодування державі збитків внаслідок вчинення кримінального правопорушення»; в реченні третьому ч. 10 ст. 100 — акцентується, що в разі відсутності у винної особи майна, на яке може бути звернене стягнення, крім майна, яке підлягає спеціальній

конфіскації, збитки, завдані потерпілому, цивільному позивачу, відшкодовуються за рахунок коштів від реалізації конфіскованого майна, а частина, що залишилася, переходить у власність держави; у п. 6 ч. 2 ст. 242 — зазначається, що експертиза проводиться з метою визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довікілью, заподіяної кримінальним правопорушенням. За положеннями ч. 1 ст. 55 КПК України шкоду класифікують як фізичну, майнову та моральну.

Варто зауважити, що категорія «шкода» найширше використовується в цивільному та господарському праві. Так, ЦК України в самому загальному вигляді вказує на шкоду та визначає її види. Шкода (рос. — ущерб) у цивільному праві розуміється як знищення або зменшення особистого чи суспільного блага. Шкода може бути заподіяна не тільки майну, але й особі людини або діловій репутації юридичної особи. Шкоду можна відшкодувати в натурі, шляхом надання речі того ж роду і якості, виправлення пошкоджень, спростування відомостей, що плямують ділову репутацію, компенсації моральної шкоди, а також відшкодування збитків. Цивільне право розрізняє майнову і моральну (немайнову) шкоду [8, с. 196—200].

Майнова шкода є будь-яким зменшенням чи знищенням майнового суб'єктивного права, охоронюваного законом інтересу чи майнового блага, що спричиняє втрати у потерпілого. Від поняття «майнова шкода» слід відрізнити поняття «майнові збитки», які є економічним (вартісним, грошовим) еквівалентом завданої майнової шкоди. Так, у науковій літературі зазначається, що збитки мають подвійну правову природу, адже вони є економічною і юридичною категорією.

Проте, не будь-які економічні (майнові) збитки набувають ознак юридичної категорії. Економічні збитки — це негативні наслідки у формі зменшення майнових благ, не обумовлені діяльністю фізичних чи юридичних осіб, за настання яких не настає примусовий обов'язок третіх осіб їх відшкодувати чи компенсувати. Юридична категорія збитків складається лише з тих, які виникають внаслідок порушення у межах цивільних чи інших правовідносин, уповноважений учасник яких має право вимагати від зобов'язаної особи відшкодування таких збитків [10].

Натомість, категорія «шкода» не лише згадується безпосередньо в законодавстві про кримінальну відповідальність, а є основою багатьох кримінально-правових понять та визначень, що використовуються в теорії кримінального права. Понад 250 років тому Чезаре Беккарія писав, що «сьогоденним мірилом кримінальних правопорушень є шкода, заподіяна суспільству» [11, с. 91]. Цей індикатор соціальної небезпеки використовується у законодавстві й в умовах сучасного розвитку нашої країни. Так, в КК України термін «шкода» вживається найчастіше. Це слово використовується більш ніж 143 разів в 107 статтях, а враховуючи однокореневі слова «ушкодження», «пошкодження» — понад 365 разів.

Під шкодою в кримінальному праві слід розуміти виниклі внаслідок здійснення діяння такі зміни об'єктивної дійсності, які виражаються в руйнуванні або деформації соціальних відносин, охоронюваних законом про кримінальну відповідальність. У цілому розглянуту категорію не можна однозначно віднести винятково до негативних понять. Соціальний зміст шкоди не тільки відносний, але

й залежить від великої кількості факторів і, насамперед, від інтересів особи та соціуму. Залежно від соціального (матеріального) та формального змістовного навантаження в кримінальному праві шкода поділяється на кримінально протиправну (уживається в негативному аспекті) та некримінально карану (може бути як суспільно небезпечною, так і соціально корисною чи нейтральною).

З'ясуванням питання щодо змістовного навантаження кримінально протиправної шкоди в кримінальному праві приділяли увагу окремі вчені. Так, С.В. Землюков, виокремлюючи істотні ознаки кримінально протиправної шкоди, під такою розуміє: 1) конструктивний елемент кримінально протиправного діяння, що свідчить про закінчення кримінально протиправного делікту; 2) досягнення поставленої мети або реалізацію створеної діями особи небезпеки; 3) порушений стан охоронюваних законом суспільних відносин, за якого істотно знижені або втрачені їх соціально корисні властивості; 4) об'єктивний критерій тяжкості вчиненого діяння, що підлягає врахуванню під час притягнення до кримінальної відповідальності, кваліфікації кримінальних правопорушень та призначення покарання [12, с. 32].

І.В. Бондаренко під кримінально-правовою шкодою розуміє несприятливі, соціально небезпечні наслідки, які наступають внаслідок кримінально протиправного посягання на конкретні суспільні відносини, тобто ті, які й виражаються (об'єктивуються) в формі соціально шкідливих деформацій в структурі таких відносин [13, с. 59]. Отже, поняття кримінально протиправної шкоди вживається, зазвичай, стосовно двох випадків: 1) будучи акумульованою у суспільній небез-

печі та такою що представляє її основний зміст як її синонім і фактично ознака кримінально протиправного делікту, іншими словами — говорячи про кримінальне правопорушення, ми завжди маємо на увазі його шкідливість; 2) як об'єктивна ознака (об'єкта кримінально протиправного делікту й об'єктивної сторони) складу кримінального правопорушення. Оцінювання заподіяння кримінально-правової шкоди необхідно проводити, перш за все, у взаємозв'язку з однією із центральних ознак кримінально протиправного делікту — його суспільною небезпечкою.

Здатність кримінально протиправного посягання заподіювати істотну шкоду охоронюваним законом про кримінальну відповідальність відносинам є об'єктивна властивість кримінально протиправного делікту. Виокремлення шкоди як ознаки поняття кримінально протиправного делікту відбувається опосередковано через розкриття змістовного навантаження суспільної небезпеки. У науці кримінального права цю категорію (шкоду) традиційно визначають як матеріальну ознаку суспільно небезпечного діяння, що розкриває його соціальну сутність. Заподіяння істотної шкоди інтересам особи, соціуму та держави «за сутністю є синонімом ознаки суспільної небезпеки діяння, його розшифруванням» [14, с. 275], з'ясуванням його змістовного навантаження тощо.

У науковій літературі під час визначення суспільної небезпеки злочину, як правило, акцентується на заподіянні діянням, яке містить усі обов'язкові ознаки складу кримінально протиправного делікту, істотної шкоди об'єктові, який перебуває під кримінально-правовою охороною, або створення реальної загрози заподіяння такої шкоди

[15, с. 87]. У цьому випадку шкода є не лише ознакою кримінально протиправного делікту, але й критерієм, що відмежовує його від малозначного діяння.

Так, якісно-кількісним індексом виміру шкоди, що характеризує кримінально протиправний делікт, є його «істотність», що, в свою чергу, є відносно-оцінною категорією. Наприклад, для визнання таємного викрадення кримінально протиправним діянням необхідно, щоб, згідно з приміткою ст. 51 «Дрібне викрадення чужого майна» Кодексу про адміністративні правопорушення, вартість викраденого перевищувала 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (у 2019 р. — це сума, більша за 192 грн. 10 коп. — кількісний показник) і/або використовувався кваліфікований спосіб учинення діяння (якісний показник), наприклад крадіжка, вчинена з незаконним проникненням у житло (ч. 3 ст. 185 КК України).

Проте, для значної частини складів кримінально протиправних деліктів Особливої частини КК України визначення істотності шкоди є доволі складною справою, що залежить від безліч обставин. Найбільше наочно це проявляється в кримінальних правопорушеннях проти довкілля (ч. 1 ст. 244, ст. 246, ч. 1 ст. 248, ч. 1 ст. 249 КК України [16, с. 275–285]), службових кримінальних правопорушеннях, що спричинили істотну шкоду (зловживання владою (ст.ст. 364, 364¹, 365² КК України), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України) та службової недбалості (ст. 367 КК України), й інших складах кримінально караних деліктів з оціночними ознаками.

Шкода має об'єктивний характер та в теорії кримінального права

згадується задля характеристики об'єкта кримінально протиправного делікту або об'єктивної сторони складу кримінально протиправного делікту. Так, у спеціальній літературі поширена думка, відповідно до якої об'єктом кримінально протиправного делікту є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини, що представляють підвищену значущість для особи, суспільства і держави, яким унаслідок вчинення делікту заподіюється істотна шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди [17, с. 153].

М.Д. Дурманов у свій час зазначав, що під кримінально протиправним результатом варто розуміти «ті якісні зміни, які заподіяні об'єкту посягання дією або бездіяльністю суб'єкта» [18, с. 56–57]. «Кожен злочин, виражається він в дії чи бездіяльності, завжди є посяганням на певний об'єкт. Злочинів, які ні на що не посягають, у природі не існує» [19, с. 122]. В свою чергу об'єкт, що перебуває під охороною закону про кримінальну відповідальність, під впливом суспільно-небезпечного діяння зазнає змін, які розуміються нами як наслідок кримінально протиправного делікту [20, с. 245]. Суспільно небезпечні наслідки — це шкода (збиток), що заподіюється злочинним діянням суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом, або як реальна небезпека (загроза) заподіяння такої шкоди [21, с. 124].

В окремих випадках поняття шкоди фактично підмінює собою поняття наслідків. Наприклад, на думку С.В. Краснопеєва, до суспільно небезпечних наслідків кримінально протиправного делікту належить реальна шкода, заподіювана суспільним відносинам, що виражається «в сукупності причинно пов'язаних з кримінально

протиправною поведінкою негативних змін, яким піддаються соціальні, правові, економічні, моральні й інші цінності суспільства» [22, с. 8]. За таких обставин логічно виникає питання щодо співвідношення суміжних дефініцій.

Системне тлумачення приписів норм КК України уможливило висновки про те, що поняття шкода є родовим і вміщує дещо більше вузьких за власним змістом категорій [23, с. 11]. Зокрема, у КК України шкода, крім власного значення, виражається в майнових збитках, фізичній шкоді, тяжких наслідках. У деяких випадках у законі про кримінальну відповідальність навіть використовуються конкретні форми вираження шкоди: заподіяння смерті людині (ст. 115 КК України та ін.); втрата будь-якого органу або його функцій, каліцтво статевих органів, психічна хвороба або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи неоправне знівечення обличчя (ст. 121 КК України тощо); зараження венеричною хворобою, вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст.ст. 130, 131, 133 КК України та ін.); екологічне забруднення значних територій (ст. 236 КК України); загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ст.ст. 239, 240 КК України тощо); загибель людей, масова загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки (ст.ст. 239¹, 242, 243 КК України та ін.); загибель людей, масова загибель тварин або інші тяжкі наслідки (ст. 245 КК України) тощо.

У кримінально-правничій літературі кримінально протиправна шкода, зазвичай, поділяється на матеріальну

та нематеріальну. У теорії кримінального права пропонується й інші класифікації. Так, наприклад, Е.Е. Нагієва пропонує розрізняти шкоду, яка входить до складу кримінально протиправного делікту, що впливає на його кваліфікацію, і шкоду, заподіяну кримінально протиправним деліктом, яка підлягає відшкодуванню [24, с. 12–16]. Матеріальні сліди склали основу формування поняття складу кримінально протиправного делікту (*corpus delicti*) ще в німецькому кримінальному праві у XVI–XVII сторіччях. Без речовинних предметів (наприклад, трупа) не могло бути і кримінально протиправного делікту [25, с. 141].

Модернове кримінальне право під матеріальною шкодою розуміє, насамперед, наслідки майнового характеру (наприклад, знищення або uszkodження майна). До матеріальної шкоди відноситься і шкода життю або здоров'ю людини (наприклад, настання смерті або заподіяння тілесних ушкоджень). Таку шкоду прийнято називати «фізичною шкодою», вона завжди пов'язана з негативними змінами в організмі людини (органічний характер шкоди).

Найбільш розповсюдженою в КК України формою матеріальної шкоди є майнові збитки, хоча текстуально йдеться про майнову шкоду певного розміру, оскільки шкода може бути відшкодована і в грошовій формі, і в натурі, а збитки — лише в грошовій формі, тобто шкода завжди включає в себе збитки. Усталеним у науці цивільного права є трактування збитків як грошового вираження майнової шкоди [26]. Значення шкоди в деліктних зобов'язаннях визначається цільовим призначенням, що включає усунення майнових наслідків правопорушення, відновлення майнової сфери

потерпілого у вигляді, який вона мала до заподіяння йому шкоди. Досягнення цієї мети відбудеться в тому разі, якщо заподіяна шкода відшкодована в повному обсязі. Тому шкода в деліктних зобов'язаннях є не лише обов'язковою умовою відповідальності, але й виступає як її міра [27, с. 107]. Тобто розмір відшкодування, на яке має право потерпілий, визначається розміром заподіяних йому збитків [8, с. 199].

У всіх випадках поняття «збитки» належать до наслідків, що мають майновий характер і вираховуються в грошовому еквіваленті. Так, у статтях Особливої частини КК України розмір збитків в значній кількості регулюється примітками до кримінально-правових норм і визначається в кратних числах неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Наприклад, збитки від учинення крадіжки не можуть бути меншими за 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (у 2019 р. — це сума, більша за 192 грн. 10 коп.), а збитками у великому розмірі за низку кримінально караних деліктів проти власності вважаються збитки на суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі — в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 185 КК України).

Висновки. Точне встановлення розміру збитків впливає на кваліфікацію посягання, а також дозволяє відмежовувати кримінальне правопорушення від малозначного діяння. У КК України прямо передбачений підлеглий характер збитків стосовно шкоди. Це простежується в нормах, де зустрічаються обидва терміни. Так, в окремих положеннях законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності або покарання безпосередньою умовою є те, що винна особа повинна відшкодувати завдані нею збитки або усунути заподіяну шкоду (ч. 1 ст. 45; ч. 1 ст. 46; ч. 4 ст. 80; п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України). Враховуюче зазначене, доречно зробити висновок, що збитки можна компенсувати, тобто надати еквівалент його вартості. Шкоду ж можна «загладити» (усунути) й іншим способом, тому що вона не завжди носить майновий характер. Отже, шкода в кримінальному праві — виниклі внаслідок учинення кримінально протиправного діяння такі зміни об'єктивної дійсності, які виражаються в руйнуванні або деформації суспільних відносин, охоронюваних законом про кримінальну відповідальність. Кримінально-правове значення шкоди залежить від її соціального змісту, вираженого в інтересах соціуму, які, в свою чергу, формалізовані в КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Митрофанов І.І. Актуальні проблеми регулювання відповідальності у кримінальному праві: монографія. Одеса: Видавництво «Фенікс», 2017. 450 с.
2. Абакумова Ю.В. Проблеми кваліфікації злочинів, учинених під час виконання спеціального завдання. *Держава та регіони: науково-практичний журнал. Право.* 2010. № 2. С. 54–57.
3. Баулин Ю.В. *Обстоятельства, исключющие преступность деяния.* Харьков: Основа, 1991. 360 с.

4. Мантуляк Ю.В. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як обставина, що виключає злочинність діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 17 с.
5. Лісова Н.В. Крайня необхідність як обставина, що виключає злочинність діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.
6. Лемеха Р.І. Тяжкі наслідки у законодавчій конструкції статті 43 КК України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. Випуск 1. С. 324–333.
7. Присяжнюк В.П. Цивільно-правова відповідальність за збиток і шкоду, що завдані працівникам правоохоронних органів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 18 с.
8. Митрофанов І.І., Гайкова Т. В. «Шкода» та «збитки»: співвідношення понять. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2012. № 3(74). С. 96–200.
9. Малєин Н.С. Имущественная ответственность в хозяйственных отношениях / отв. ред.: В. В. Лаптев. Москва: Наука, 1968. 207 с.
10. Подколзин І.В. Збитки та їх відшкодування в договірному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
11. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях. Москва: Инфра-М, 1995. 184 с.
12. Землюков С.В. Преступный вред: теория, законодательство, практика: дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 1994. 320 с.
13. Бондаренко І.В. Уголовно-правовое понятие вреда, причиненного преступлением, и проблемы его возмещения: дис. ... канд. юрид. наук. Рязань, 1995. 158 с.
14. Наумов А.В. Российское уголовное право: курс лекций: в 3 т. 4-е изд. М.: Волтерс Клувер, 2007. Т. 1. Общая часть. 736 с.
15. Рудьковська М.Р. Суспільна небезпека як ознака поняття злочину: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 187 с.
16. Митрофанов І.І., Локтіонова В.В. Довкілля під охороною закону про кримінальну відповідальність: монографія. Кременчук: Видавель «ПП Шербатих О.В.», 2011. 420 с.
17. Митрофанов І.І. Загальна частина кримінального права України: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2015. 576 с.
18. Дурманов Н.Д. Понятие преступления / отв. ред.: М.Д. Шаргородский. Москва, Ленинград: Изд-во АН СССР, 1948. 315 с.
19. Трайнин А.Н. Состав преступления по советскому уголовному праву. Москва: Госюриздат, 1951. 387 с.
20. Шеремета Р.Р. Проблемні питання визначення суспільно небезпечних наслідків неналежного виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей. *Вісник Кримінологічної асоціації України № 8: збірник наукових праць*. Харків: Золота миля, 2014. С. 245–252.
21. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2010. 456 с.
22. Краснопеев С.В. Последствия преступления в уголовном праве России: дис. ... канд. юрид. наук. Кисловодск, 2003. 197 с.
23. Бабаев М.М. Социальные последствия преступности: учеб. пособие. Москва: Акад. МВД СССР, 1982. 82 с.
24. Нагиева Э.Э. К вопросу о соотношении терминов «вред», «ущерб», «последствия», «результат». *Российский следователь*. 2009. № 18. С. 12–16.
25. Таганцев Н.С. Русское уголовное право: лекции: в 2 т. сост. и отв. ред.: Н.И. Загородников. Москва: Наука, 1994. Т. 1. Часть общая. 380 с.
26. Баранова Л.М. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав. *Теорія і практика правознавства. Електронне наукове фахове видання Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2011. № 1. URL: http://nauka.nulau.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=223&Itemid=221&lang=uk (дата звернення: 10.08.2019).
27. Смирнов В.Т., Собчак А.А. Общее учение о деликтных обязательствах в советском гражданском праве: уч. пособие. Ленинград: ЛГУ, 1983. 152 с.

Гриньків А.

Уголовно-правовой вред в оперативно-служебной деятельности Государственной пограничной службы Украины.

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы уголовно-правового вреда в оперативно-служебной деятельности Государственной пограничной службы Украины. Анализируются разные точки зрения ученых на понятие «вред» в уголовно-правовом понимании. Изучаются соответствующие положения гражданского законодательства. Делается вывод, что вред в уголовном праве — возникшие в результате совершения уголовно-противоправного деяния такие изменения объективной действительности, которые выражаются в разрушении или деформации общественного отношения, охраняемого законом об уголовной ответственности. Уголовно-правовое значение вреда зависит от его социального содержания, выраженного в интересах социума, что, в свою очередь, формализовано в законе Украины об уголовной ответственности.

Ключевые слова: уголовно-правовой вред, уголовно-правовой ущерб, оперативно-служебная деятельность, имущественный вред, физический вред, моральный вред.

О. Hrynkiv

Criminal legal damage in the operational activities of the State Border Service of Ukraine.

Summary. The article is about the issue of criminal law damage in the operational activities of the State Border Service of Ukraine. Different points of view of scientists on the concept of «damage» in the criminal legal sense are being analyzed. The relevant provisions of civil law are being studied. It is concluded that the damage in criminal law is those changes resulting from the commission of a criminally unlawful act that change in objective reality, which are expressed in the destruction or deformation of public relations protected by the law on criminal liability. The criminal legal significance of damage depends on its social content, expressed in the interests of society, which, in turn, is formalized in the law of Ukraine on criminal liability.

Keywords: criminal law damage, criminal law damage, operational activities, property damage, physical harm, moral damage.

